

สุวรรณภูมิ: ดินแดนในตำนานและเรื่องเล่าหรือเรื่องจริงในประวัติศาสตร์? Suvarnabhumi: A land of legend and tales or a historical fact?

บานชื่น นักการเรือน^{1*}, วิญญู กิณะเสน^{**}, มานพ นักการเรือน^{***}

Banchuen Nakkanrian^{1*}, Winyou Kinasen^{**}, Manop Nakkanrian^{***}

คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตสิรินธรราชวิทยาลัย

นครปฐม ประเทศไทย^{1*}

คณะศาสนาและปรัชญา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตสิรินธรราชวิทยาลัย

นครปฐม ประเทศไทย

Faculty of Social Sciences, Mahamakut Buddhist University Sirindhornrajavidyalaya

Campus, Nakhon Pathom, Thailand^{1*}

Bachelor of Arts Program in Religion and Philosophy, Mahamakut Buddhist University

Sirindhornrajavidyalaya Campus, Nakhon Pathom, Thailand

Received: January 16, 2026 Revised: April 20, 2026 Accepted: April 27, 2026

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาและตีความ “สุวรรณภูมิ” ใน 5 มิติ ได้แก่ ตำนานและเรื่องเล่า หลักฐานโบราณคดี หลักฐานวรรณกรรม ข้อเท็จจริงทางประวัติศาสตร์ และช่องว่างเชิงตีความ โดยอาศัยการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) จากเอกสารและข้อมูลที่เกี่ยวข้อง เพื่อเสนอแนะแนวทางในการทำความเข้าใจสุวรรณภูมิอย่างรอบด้าน พบว่า

คำว่า “สุวรรณภูมิ” ไม่ได้หมายถึงอาณาจักร แต่หมายถึง “ยุคสมัย” หรือ “ภูมิอารยธรรม” ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ที่รุ่งเรือง ในฐานะศูนย์กลางการค้าทางทะเลระหว่างอินเดียกับจีนในช่วงพุทธศตวรรษที่ 3-9 หลักฐานทางโบราณคดีที่พบในเมืองท่าโบราณ เช่น เขาสามแก้วและคลองท่อม ยืนยันถึงบทบาทของภูมิภาคนี้ในฐานะจุดเชื่อมต่อการค้าระดับโลก

นอกจากนี้ สุวรรณภูมียังเป็นตำนานทางศาสนาที่ปรากฏในคัมภีร์โบราณ โดยเฉพาะที่เกี่ยวข้องกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนาโดยพระโสณเถระและพระอุตตรเถระ ซึ่งทำให้ดินแดนนี้ถูกมองว่าเป็น “แผ่นดินทอง” หรือดินแดนศักดิ์สิทธิ์

ในปัจจุบัน สุวรรณภูมิถูกมองเป็นช่องว่างเชิงตีความ ที่เปิดโอกาสให้มีการให้ความหมายที่หลากหลาย ไม่ว่าจะเป็นในเชิงภูมิศาสตร์ การเมือง หรือการใช้เป็นสัญลักษณ์ของความภาคภูมิใจในประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมร่วมของภูมิภาค โดยชื่อนี้ยังคงเป็นมรดกร่วมที่ส่งเสริมการศึกษาและความร่วมมือระหว่างประเทศต่าง ๆ ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้

คำสำคัญ: ภูมิอารยธรรม แผ่นดินทอง ศูนย์กลางการค้า ตำนานศาสนา มรดกร่วม

Abstract

This academic article aims to study and interpret Suvarnabhumi across five dimensions: legends and stories, archaeological evidence, literary evidence, historical facts and interpretive gaps. Content analysis of relevant documents and data is used to propose a comprehensive understanding of Suvarnabhumi. The findings reveal that:

The term “Suvarnabhumi” does not refer to a kingdom but rather to a “period” or “civilization” in Southeast Asia, which flourished as a center for maritime trade between India and China during the 3rd-9th centuries CE. Archaeological evidence found in ancient port cities, such as Khao Sam Kaeo and Khlong Thom, confirms the region's role as a global trade hub.

Suvarnabhumi also features religious legends found in ancient scriptures, particularly those related to the spread of Buddhism by the Venerable Sonathera and Venerable Uttarathera. This led to the region being regarded as the “Golden Land” or sacred land.

Today, Suvarnabhumi is viewed as an interpretive gap, open to diverse meanings, be it geographical, political or symbolic of pride in the region's shared history and culture. This name remains a shared heritage that promotes study and cooperation among Southeast Asian countries.

Keywords: Civilization, Golden Land, Trade Center, Religious Legend, Shared Heritage

บทนำ

ดินแดน “สุวรรณภูมิ” เป็นชื่อเรียกพื้นที่ในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ในอดีต หลักฐานทางประวัติศาสตร์และโบราณคดีชี้ว่าอาจครอบคลุมหลายประเทศปัจจุบัน ทั้งบนแผ่นดิน เช่น พม่า ลาว ไทย กัมพูชา และหมู่เกาะ เช่น ชวา สุมาตรา อินโดนีเซีย และฟิลิปปินส์ คำนี้ปรากฏในเอกสารโบราณ บันทึกการเดินทาง และตำนานของหลายชนชาติ โดยเฉพาะในคัมภีร์พระพุทธศาสนา รวมถึงบันทึกของพ่อค้าหรือนักเดินทางจากอินเดีย จีน และตะวันตก ซึ่งบรรยายว่าดินแดนนี้อุดมสมบูรณ์ด้วยทรัพยากร มีทองคำและสินค้ามีค่ามากมาย เป็นศูนย์กลางการค้าและจุดหมายของผู้แสวงโชค

อย่างไรก็ดี สำหรับนักประวัติศาสตร์และโบราณคดี คำถามว่า “สุวรรณภูมิอยู่ที่ไหน?” ยังคงเป็นปริศนา เนื่องจากยังไร้หลักฐานระบุตำแหน่งแน่ชัด ทำให้กลายเป็นหนึ่งในประเด็นสำคัญของการศึกษาโบราณคดีในประเทศไทยและเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ โดยมีข้อสันนิษฐานตั้งแต่คาบสมุทรมลายู ภาคกลาง และภาคใต้ของไทย พม่า ไปจนถึงเกาะสุมาตรา

ในฐานะเส้นทางการค้าในมหาสมุทรที่เชื่อมโยงอินเดีย จีน และหมู่เกาะอินโดนีเซีย “สุวรรณภูมิ” สามารถสื่อร่องรอยได้ในคัมภีร์พระไตรปิฎก ขุททกนิกาย มหานิทเทส ซึ่งกล่าวถึงผู้แสวงหาโภคทรัพย์ต้องเดินเรือผ่านดินแดนต่าง ๆ เช่น คุมพริฐ ตักโกลรัฐ (ตะกั่วป่า) ตักกสิลรัฐ กาลมุขรัฐ ปุริฐ เวสูงครฐ เวราปถรัฐ ขวารัฐ ตามลึงรัฐ (นครศรีธรรมราช) วังครฐ เอพพันธณรัฐ สุวรรณภูมิรัฐ สุวรรณภูมิรัฐ ตัมพปานิรัฐ สุปปาทกรฐ เกรกัจฉณรัฐ สุรัฏฐรัฐ ภัคโคโลกรฐ ภัคคณรัฐ ปรมภัคคณรัฐ โยนรัฐ ปินรัฐ วินกรฐ และมูลปทริฐ (ขุ.ม. (ไทย) 29/55/188)

นอกจากนี้ “สุวรรณภูมิ” ยังปรากฏในฐานะดินแดนที่มีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาออกอินเดีย โดยพระโมคคัลลิตบุดติสเถระได้ส่งพระสมณทูตสายที่ 8 คือ พระโสณเถระ และพระอุตตรเถระ ไปประกาศพระธรรมหลังการสังคายนาครั้งที่ 3 ในรัชสมัยพระเจ้าอโศกมหาราช (พุทธศตวรรษที่ 3) หลักฐานปรากฏในคัมภีร์ทีปวงค์ มหาวงศ์ และโดยเฉพาะคัมภีร์สมันตปาสาทิกา ที่บันทึกว่า “พระโสณะและพระอุตตระ ผู้มีฤทธิ์มาก ไปยังแคว้นสุวรรณภูมิ ขับไล่ปีศาจทั้งหลายให้หนีไป และได้แสดงพรหมชาลสูตร” (วิ.มหา.อ. (ไทย) 1/88-89)

บทความนี้ตั้งคำถามว่า “สุวรรณภูมิ” เป็นเพียงตำนานและเรื่องเล่าจากจินตนาการ หรือเป็นดินแดนที่มีอยู่จริงทางประวัติศาสตร์ ซึ่งยังรอการยืนยันด้วยหลักฐานโบราณคดีและเอกสาร ทั้งนี้ เพื่อสำรวจหลักฐาน แนวคิด และข้อถกเถียงในหลายมิติ ไม่ว่าจะเป็นตำนาน โบราณคดี วรรณกรรม ข้อเท็จจริงทางประวัติศาสตร์ ตลอดจนช่องว่างเชิงตีความ โดยมองว่า “สุวรรณภูมิ” คือแนวคิดทางประวัติศาสตร์ที่มีชีวิต ปรับเปลี่ยนไปตามบริบทสังคมและวัฒนธรรม และเป็นประเด็นสู่การศึกษาวิจัยต่อไป

สุวรรณภูมิ: การกำหนดยุคในบริบทตำนานและหลักฐานทางโบราณคดี

สุวรรณภูมิไม่ได้เป็นอาณาจักรหรือรัฐรวมศูนย์ที่มีการปกครองชัดเจน แต่เป็นเครือข่ายเมืองท่าและชุมชนที่เชื่อมโยงกันอย่างหลวม ๆ เครือข่ายนี้ไม่ได้จำกัดอยู่เพียงการค้าทางทะเล แต่รวมถึงเส้นทางการค้าภายในภูมิภาค และศูนย์กลางวัฒนธรรมที่ได้เป็นเมืองท่าทางทะเลโดยตรง สุวรรณภูมิจึงถือเป็น “ยุคสมัย” หรือ “ภูมิอารยธรรม” ที่ครอบคลุมเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ในช่วงเวลาหนึ่ง ขับเคลื่อนด้วยเครือข่ายการค้าทางทะเลระหว่างอินเดียกับจีนเป็นหลัก

จุดเริ่มต้นของยุคสุวรรณภูมิไม่ได้เกิดจากสงครามหรือการก่อตั้งอาณาจักร แต่เกิดจากบทบาทของภูมิภาคในฐานะ “ชุมทางการค้า” บนเส้นทางสายไหมทางทะเล (Maritime Silk Road) ผู้คนจากอินเดีย จีน และอาหรับเดินทางมายังภูมิภาคเพื่อแสวงหาสินค้าและทรัพยากร นี่คือการเริ่มต้นของการพัฒนาทางสังคมและวัฒนธรรมในภูมิภาค

แนวคิดเรื่องสุวรรณภูมินี้ถูกนำมาใช้ในบริบททางศาสนาและอุดมการณ์ของตำนานในคัมภีร์มหาวงศ์ ทีปวงค์ และสมันตปาสาทิกา เพื่อสร้างความศักดิ์สิทธิ์ให้กับพระพุทธศาสนาที่เผยแผ่เข้ามาในภูมิภาคราวพุทธศตวรรษที่ 3 การเผยแผ่พระพุทธศาสนาและศาสนาพราหมณ์-ฮินดูไม่ได้เป็นจุดเริ่มต้นของ

ยุคสุวรรณภูมิ แต่เป็นผลพลอยได้จากการค้าทางทะเลที่เกิดขึ้นก่อนหน้านี้ ศาสนาถูกนำเข้ามาผ่านเส้นทางการค้าและต่อมาใช้เป็นเครื่องมือทางการเมืองและการค้าเพื่อขยายอำนาจและควบคุมเส้นทางสำคัญ

หลักฐานทางโบราณคดีแสดงถึงการรับอิทธิพลวัฒนธรรมจากอินเดีย ทั้งศาสนา ศิลปกรรม สันค้า และภาชนะดินเผาจากจีนในช่วงพุทธศตวรรษที่ 3-9 (ผาสุข อินทรารุช, 2548: 198-201) ซึ่งเป็นยุคที่เมืองท่าแต่ละแห่งมีบทบาทเป็นศูนย์กลางการค้าสำคัญในภูมิภาค

ราวพุทธศตวรรษที่ 10-11 สุวรรณภูมิเริ่มเสื่อมถอย สาเหตุสำคัญมาจากความก้าวหน้าของเทคโนโลยีการเดินเรือโบราณที่ทำให้เรือสามารถบรรทุกสินค้าได้มากขึ้น ส่งผลให้การขนส่งสินค้าข้ามคาบสมุทรไม่จำเป็นอีกต่อไป

เส้นทางการค้าทางทะเลข้ามคอคออดกระ (บริเวณแคบสุดของแผ่นดินภาคใต้) มีการใช้มาตั้งแต่โบราณ เพื่อเชื่อมเส้นทางฝั่งอันดามันกับฝั่งอ่าวไทย โดยไม่ต้องอ้อมช่องแคบมะละกา ซึ่งอันตรายและใช้เวลานานกว่า ซึ่งเดิมใช้เส้นทางหลัก 4 สาย ได้แก่

1. เขมายี่-เขาสามแก้ว (ฝั่งอันดามัน-ฝั่งอ่าวไทย อำเภอมือง จังหวัดชุมพร) โดยเขาสามแก้วเป็นเมืองท่าที่พัฒนาบนเส้นทางสายไหมทะเล นับเป็นเมืองท่าแรกของทะเลจีนใต้ มีลักษณะเป็นนครรัฐระดับสากลตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ 2-5 และถือเป็นจุดเริ่มต้นของโลกาภิวัตน์ (สมเจตน์ ทิณพงษ์ และคณะ, 2562: 32)

2. เขมายี่-คลองละอุ่น-ในวง-เขาทะเล-เขาค่าย-ปากตะโก (อำเภอยะตะโก จังหวัดชุมพร)

3. ภูเขาทอง/บางกล้วย-ในหยาน-คลองพะโต๊ะ-เขาเสก-ปากน้ำหลังสวน (อำเภอลังสวน จังหวัดชุมพร)

4. ภูเขาทอง/บางกล้วย-ปากหมาก-ท่าชนะ (อำเภوتاชนะ จังหวัดสุราษฎร์ธานี)

เส้นทางเหล่านี้เป็นเส้นทางโบราณในการข้ามคาบสมุทรมาลายู จากฝั่งทะเลอันดามันสู่อ่าวไทย ใช้มาตั้งแต่สมัยก่อนมีเรือใหญ่ที่แล่นอ้อมแหลมมาลายูได้สะดวก การขนส่งสินค้าจะใช้ทั้งทางบกและทางน้ำสั้น ๆ ผ่านช่องเขา ลำน้ำ และคลองธรรมชาติ เพื่อลดระยะทางและหลบเลี่ยงทะเลเปิดที่อันตราย

เมื่อเทคโนโลยีเรือใหญ่พัฒนาขึ้น การเดินเรือผ่านช่องแคบมะละกาและช่องแคบซุนดาจึงสะดวกและปลอดภัยมากกว่า ทำให้เรือสินค้าจากต่างแดนเปลี่ยนเส้นทางไปตามช่องทางเหล่านี้แทน (ศรีศักดิ์ วัลลิโภดม และวลัยลักษณ์ ทรงศิริ, 2566: 97-141)

ราวพุทธศตวรรษที่ 12-13 หลังยุคสุวรรณภูมิเริ่มเสื่อมลง รัฐใหม่ ๆ เข้ามามีบทบาทควบคุมเส้นทางการค้าแทน (กังวล ศักขิมา และคณะ, 2567: 18-21) เช่น อาณาจักรศรีวิชัยบนเกาะสุมาตราได้ใช้ทั้งสงครามและความสัมพันธ์ทางเครือญาติเพื่อควบคุมเมืองสำคัญต่าง ๆ บนคาบสมุทรไทย-มาเลย์ ทำให้เส้นทางค้าข้ามคอคออดกระสูญเสียความสำคัญ

ขณะเดียวกัน อาณาจักรทวารวดี ศูนย์กลางอยู่ในลุ่มเจ้าพระยาตอนบนและภาคกลางของไทย ได้เข้ามาควบคุมเส้นทางบก ส่งผลให้เส้นทางการค้าทางบกเดิมของสุวรรณภูมิลดความสำคัญลง การ

เปลี่ยนแปลงเหล่านี้ทำให้เครือข่ายการค้าสุวรรณภูมิยุคแรกเสื่อมถอย แต่ในขณะเดียวกันก็เป็นจุดเริ่มต้นของรัฐใหม่และเครือข่ายความสัมพันธ์ในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้

สรุปได้ว่า การกำหนด “ยุคสุวรรณภูมิ” ไม่ใช่ยุคสมัยทางโบราณคดีหรือประวัติศาสตร์ที่ตายตัว เหมือนคำว่า “ยุคหิน” หรือ “ยุคสำริด” แต่เป็นคำปรากฏในตำนาน พงศาวดาร และบันทึกต่างชาติ สามารถอธิบายได้ 2 มิติหลัก ได้แก่ 1. มิติทางตำนานและพระพุทธศาสนา ปรากฏในคัมภีร์ลังกา เช่น มหาวงศ์ หมายถึง “ดินแดนทองคำ” ซึ่งพระพุทธศาสนาเผยแผ่ไปถึงในสมัยพระเจ้าอโศกมหาราช ราวพุทธศตวรรษที่ 3 และ 2. มิติทางประวัติศาสตร์และโบราณคดี หมายถึงช่วงที่เอเชียตะวันออกเฉียงใต้เริ่มติดต่อกับภายนอกอินเดียและจีนอย่างเด่นชัด มีร่องรอยทางวัฒนธรรมจากอินเดียและจีนในช่วงพุทธศตวรรษที่ 3-9 เป็นยุคที่เมืองท่าในภูมิภาคทำหน้าที่เป็นศูนย์กลางการค้า

การนิยาม “สุวรรณภูมิ” ในบริบทของความหมายและแหล่งที่มาของชื่อ

คำว่า “สุวรรณภูมิ” มีรากศัพท์มาจากภาษาสันสกฤตและบาลี โดยมาจากคำว่า “สุวรรณ” (สันสกฤต: สุวรรณ; บาลี: สุวณฺณ) หมายถึง “ทอง” หรือ “สีทอง” และคำว่า “ภูมิ” (สันสกฤต/บาลี: ภูมิ) หมายถึง “แผ่นดิน” “ดินแดน” หรือ “พื้นที่” ดังนั้น “สุวรรณภูมิ” จึงหมายถึง “แผ่นดินทอง” หรือ “ดินแดนแห่งทอง” ซึ่งสื่อถึงความอุดมสมบูรณ์และความมั่งคั่ง คำนี้ถูกใช้ในหลายบริบท ทั้งทางประวัติศาสตร์ วรรณกรรม และภูมิศาสตร์ ในบริบทของประเทศไทย มักใช้หมายถึง “แหลมทอง” หรือ “ดินแดนเอเชียตะวันออกเฉียงใต้”

นักวิชาการได้วิเคราะห์ที่มาของชื่อสุวรรณภูมิ ไว้อย่างน้อย 4 แนวทาง ดังนี้

1. **ดินแดนอุดมด้วยทองคำ** ในช่วงพุทธศตวรรษที่ 4 เนื่องจากวิกฤตทองคำในเอเชียกลางทำให้อินเดียไม่สามารถซื้อทองคำไปขายได้ จึงต้องมุ่งไปยังเอเชียตะวันออกเฉียงใต้เพื่อแสวงหาทองคำ มีหลักฐานเหมืองทองในมาเลเซียและเกาะสุมาตรา แม้เป็นทองคุณภาพต่ำ แต่ใช้ผลิตเครื่องประดับแบบพื้นบ้าน (ผาสุข อินทรารุช, 2548: 1)

2. **ดินแดนผลิตสำริด** โดยเฉพาะเครื่องใช้สำริดผสมดีบุกทำให้ผิวมีสีเหลืองคล้ายทอง พบโบราณวัตถุจำนวนมากที่บ้านดอนตาเพชร อำเภอพนมทวน จังหวัดกาญจนบุรี (ผาสุข อินทรารุช, 2548: 1-2)

3. **ดินแดนแห่งทรัพยากรอุดมสมบูรณ์** เช่น เครื่องเทศและของป่า มีราคาสูง พ่อค้าที่เข้ามาค้าขายในบริเวณนี้จึงร่ำรวยกลับไป เปรียบเป็นดินแดนแห่งทอง (ผาสุข อินทรารุช, 2548: 2)

4. **ความหมายเชิงสัญลักษณ์และกว้าง** หมายถึงดินแดนที่มีทรัพยากรและสิ่งมีค่ามากมาย ไม่จำกัดเฉพาะทองคำ แต่รวมถึงอัญมณีและของมีค่าอื่น ๆ โดย “สุวรรณ” เป็นตัวแทนความมั่งคั่งและสิ่งอันมีค่า (สยาม ภัทรานุประวัติ และนาวัน โปษกรณัฐ, 2563: 56)

สรุปได้ว่า ชื่อสุวรรณภูมิ มีรากศัพท์มาจากภาษาสันสกฤตและบาลี หมายถึง “แผ่นดินทอง” “ดินแดนแห่งทอง” หรือ “พื้นที่แห่งทอง” สะท้อนทั้งความเข้าใจเชิงเศรษฐกิจและภูมิศาสตร์ ของผู้คนสมัยโบราณ ซึ่งมองภูมิภาคนี้เป็นพื้นที่อุดมสมบูรณ์ทางทรัพยากรและศูนย์กลางการค้า นอกจากนี้ยังสะท้อนความเข้าใจเชิงสัญลักษณ์และวัฒนธรรมว่าดินแดนที่อุดมไปด้วยทรัพย์สินและสิ่งมีค่าถูกเปรียบเทียบกับทองคำ ทำให้ “สุวรรณภูมิ” เป็นทั้งคำเรียกทางภูมิศาสตร์และสัญลักษณ์แห่งความมั่งคั่ง

สุวรรณภูมิ ในฐานะตำนานและเรื่องเล่า

สุวรรณภูมิเป็นดินแดนในตำนานของอินเดีย ซึ่งไม่มีหลักฐานยืนยันตำแหน่งชัดเจน จึงทำให้สมัยหนึ่งถูกมองว่าไม่ใช่ยุคสมัยทางประวัติศาสตร์ และประวัติศาสตร์ของภูมิภาคมักเริ่มนับจากทวารวดีหรือศรีวิชัย การศึกษาวิจัยเชิงวิชาการเกี่ยวกับสุวรรณภูมิเริ่มขึ้นครั้งแรกในสมัยรัชกาลที่ 4 เพื่อสืบค้นร่องรอยพระพุทธศาสนาในสยาม พบว่า พระเจ้าอโศกมหาราชของอินเดียทรงส่งพระโสณเถระและพระอุตตรเถระไปเผยแผ่พระพุทธศาสนายังสุวรรณภูมิ แต่ข้อเท็จจริงนี้ถูกตั้งข้อสงสัยโดยนักวิชาการสมัยใหม่ เนื่องจากไม่ปรากฏหลักฐานในจารึกสมัยพระเจ้าอโศกมหาราช พบเพียงในคัมภีร์มหาวงศ์ของลังกา ซึ่งเขียนขึ้นหลังเหตุการณ์ประมาณ 700 ปี จึงมีความน่าเชื่อถือน้อย (พิพัฒน์ กระแจะจันทร์, 2567: 2)

สุวรรณภูมิจึงเป็นพื้นที่ในจินตนาการร่วมของผู้คนในอดีต ซึ่งถือเป็นดินแดนทองคำในเชิงสัญลักษณ์ หรือ “ดินแดนในฝัน” คล้ายกับตำนานเอลโดราโดของยุโรป คือเป็นดินแดนอุดมสมบูรณ์ที่ผู้คนอาจไม่เคยเห็นจริง มักใช้เป็นสัญลักษณ์ของความมั่งคั่ง ความอุดมสมบูรณ์ และความรุ่งเรือง มีทุ่งนา แม่น้ำ ป่าไม้และสัตว์อุดมสมบูรณ์ รวมถึงทองคำและอัญมณีเป็นสินค้าส่งออก (ประทุม ชุมเพ็งพันธุ์, 2546: 94-97)

นอกจากนี้ สุวรรณภูมียังเป็นจุดบรรจบทางวัฒนธรรมและศาสนา เป็นเวทีให้ศาสนาพราหมณ์ พระพุทธศาสนา และความเชื่อท้องถิ่นผสมผสาน เกิดพิธีกรรม ศิลปกรรม และวัฒนธรรมเฉพาะตน เรื่องเล่าเกี่ยวกับสุวรรณภูมิจึงผสมผสานทั้งรากทางศาสนา ตำนานพื้นบ้าน และบันทึกพงศาวดารโบราณ

ในตำนานชาวพุทธ สุวรรณภูมิถือเป็นดินแดนที่พระพุทธเจ้าเสด็จมาโปรดชาวบ้าน ทรงประทับรอยพระพุทธบาทหรือมอบพระธาตุเป็นเครื่องสักการะ พร้อมพยากรณ์ว่า ในอนาคตจะมีกษัตริย์และพระมหาเถระมาสร้างเจดีย์บรรจุพระบรมสารีริกธาตุ เหตุนี้ ทำให้ผู้คนเชื่อว่าดินแดนของตนมีคุณค่าทางศาสนา เทียบเท่าชมพูทวีป

ตำนานท้องถิ่นหลายแห่งนำเรื่องราวเหล่านี้มาเชื่อมโยง เช่น ในลุ่มน้ำโขง พระพุทธเจ้าทรงปราบพญานาคก่อนสร้างพระธาตุพนม ในภาคใต้ของไทย ทรงเปลี่ยนเมืองผีให้เป็นเมืองมนุษย์ เช่น ตำนานพระมหาธาตุเมืองนคร ในล้านนา ทรงโปรดชาวเมืองหริภุญชัยด้วยฝนหรือส่งพระอรหันต์มาเผยแผ่ธรรม มหาวงศ์และพงศาวดารศรีลังกา ระบุว่า พระเจ้าอโศกมหาราชทรงส่งพระสมณทูต 9 สาย หนึ่งในนั้นมีพระ

โสณเถระและพระอุตรเถระ ไปยังสุวรรณภูมิเพื่อประกาศพระศาสนา ในบางตำนาน พระอรหันต์เหล่านี้ไม่ได้เพียงสอนธรรม แต่ยังสร้างวัด เจดีย์ และปลูกฝังศีลธรรมแก่ชุมชนอีกด้วย

แม้มีการกล่าวถึงในจารึกและตำนาน ตำแหน่งสุวรรณภูมียังคงเป็นปริศนา บางทฤษฎีชี้ไปที่ฝั่งทะเลอันดามันของพม่าและไทย บางทฤษฎีชี้ไปที่สามเหลี่ยมปากแม่น้ำโขง (กัมพูชา-เวียดนาม) ในตำนานพื้นบ้านไทย พม่า และมอญ ก็มีการอ้างว่า “ดินแดนของตนเอง” คือสุวรรณภูมิ (ผาสุข อินทราวุธ, 2548: 2-3) การรับพระพุทธศาสนานอกประเทศอินเดียตั้งแต่สมัยพระเจ้าอโศกมหาราช ทำให้สุวรรณภูมิเป็นสิริมงคลและเป็นเกียรติยศของดินแดนตนเอง ทำให้สุวรรณภูมิทำหน้าที่เป็น “ดินแดนในตำนาน” ที่แต่ละชุมชนสามารถอ้างเป็นรากเหง้าของตนเองได้ (ผาสุข อินทราวุธ, 2548: 9)

การระบุตำแหน่งที่แน่นอนของ “สุวรรณภูมิ” เป็นประเด็นถกเถียงที่ยังไม่มีข้อสรุปชัดเจนในหมู่นักวิชาการ เนื่องจากขาดหลักฐานทางประวัติศาสตร์ที่ตรงกัน ทำให้สุวรรณภูมิกลายเป็นหนึ่งในชื่อสถานที่ลึกลับและโต้แย้งมากที่สุดในเอเชีย การถกเถียงนี้ไม่ได้จำกัดอยู่เพียงเชิงวิชาการเท่านั้น แต่ยังเกี่ยวข้องกับแรงขับเคลื่อนเชิงชาตินิยม แต่ละประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้จึงพยายามเชื่อมโยงประวัติศาสตร์ของรัฐสมัยใหม่เข้ากับตำนานรุ่งโรจน์ของสุวรรณภูมิ เพื่อสร้างความชอบธรรมและอัตลักษณ์ของชาติ

สุวรรณภูมิไม่ใช่เพียงจุดบนแผนที่ประวัติศาสตร์ แต่เป็นมโนทัศน์ที่มีชีวิตและปรับเปลี่ยนได้ เรื่องเล่าของมันประกอบด้วยหลายชั้น ตั้งแต่ตำนานศักดิ์สิทธิ์เกี่ยวกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ดินแดนแห่งการผจญภัยและการค้าอันรุ่งโรจน์ ไปจนถึงสัญลักษณ์สมัยใหม่ที่เชื่อมโยงความมั่งคั่งทางเศรษฐกิจกับอัตลักษณ์ของชาติ

การปรับมุมมองจากการแข่งขันเพื่อ “สิทธิ์ความเป็นเจ้าของ” ไปสู่การมอง “สุวรรณภูมิ” ในฐานะมรดกร่วมทางวัฒนธรรมของภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ จะช่วยส่งเสริมความร่วมมือในการศึกษาประวัติศาสตร์ร่วมกัน ยอมรับความหลากหลายของเรื่องเล่าและรากฐานทางภูมิศาสตร์ที่แตกต่าง ซึ่งสามารถเชื่อมอดีตสู่ปัจจุบันและอนาคตอย่างสร้างสรรค์ และอาจนำไปสู่การพัฒนาสังคมและเศรษฐกิจในภูมิภาคอย่างยั่งยืน

สรุปได้ว่า สุวรรณภูมิ เป็นพื้นที่ในจินตนาการร่วมของผู้คนในอดีต ในฐานะเชิงสัญลักษณ์ของ “ดินแดนในฝัน” ที่เต็มไปด้วยความมั่งคั่ง ความหวัง ความรุ่งเรือง และความอุดมสมบูรณ์ ลักษณะนี้คล้ายกับ “เอลโดราโด” ในตำนานยุโรป คือเป็นภาพฝันของดินแดนอุดมสมบูรณ์ที่อาจไม่เคยมีผู้ใดพบเห็นจริง กระตุ้นให้เกิดการสำรวจและค้นหาในบริบทของตำนานชาวพุทธ เชื่อว่า สุวรรณภูมิเป็นดินแดนที่พระพุทธเจ้าเสด็จมาโปรดชาวบ้าน ทรงประทับรอยพระพุทธบาท มอบพระธาตุเป็นเครื่องสักการะ ส่งพระอรหันต์มาเผยแผ่ธรรม และยังสร้างวัดและเจดีย์ให้ชุมชน ทำให้สุวรรณภูมิกลายเป็นชื่อสถานที่ลึกลับและโต้แย้งมากที่สุดในเอเชีย แต่ละประเทศในภูมิภาคต่างพยายามเชื่อมโยงประวัติศาสตร์ของรัฐสมัยใหม่กับตำนานรุ่งโรจน์ของสุวรรณภูมิ เพื่อสร้างความชอบธรรมทางประวัติศาสตร์และอัตลักษณ์ของชาติ รวมถึงอ้างอิงถึงสุวรรณภูมิเป็นรากเหง้าทางวัฒนธรรมและศูนย์กลางแห่งดินแดนสำคัญในอดีต

สุวรรณภูมิ ในฐานะหลักฐานทางโบราณคดี

ในมุมมองโบราณคดี สุวรรณภูมิมิใช่เพียงตำนาน แต่เป็นภูมิภาคที่มีอยู่จริงในอดีต เคยเป็นศูนย์กลางการค้าขายและแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมกับอินเดีย จีน และดินแดนรอบอ่าวไทย-ทะเลอันดามัน อย่างกว้างขวาง โดยเฉพาะในช่วงพุทธศตวรรษที่ 5-11 หลักฐานจากเมืองท่าโบราณ เช่น เขาสามแก้ว ตำบลนาชะอัง อำเภอเมืองชุมพร จังหวัดชุมพร และคลองท่อม ตำบลคลองท่อมใต้ อำเภอคลองท่อม จังหวัดกระบี่ ยืนยันบทบาทสำคัญทางเศรษฐกิจและวัฒนธรรมของภูมิภาคนี้ตั้งแต่ต้นพุทธกาล

หลักฐานแบ่งเป็น 3 กลุ่มหลัก ดังนี้

1. กลุ่มชนพื้นเมืองท้องถิ่น หลักฐานในกลุ่มนี้แสดงถึงเครือข่ายการติดต่อแลกเปลี่ยนกันระหว่างชุมชนพื้นเมืองในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ก่อนที่อิทธิพลอินเดียและจีนจะเข้ามา

หลักฐานสำคัญได้แก่ เครื่องประดับลึงลิ้งโ (ling-ling-o) ผลิตในเวียดนามตอนกลาง (วัฒนธรรมชาห์วิน) กลองมโหระทึก วัฒนธรรมดองเซิน จากเวียดนามตอนเหนือ ใช้ในพิธีสำคัญ เช่น พิธีเกี่ยวกับความอุดมสมบูรณ์และอำนาจของผู้นำ เป็นสัญลักษณ์สถานะสูงและอำนาจทางการเมืองในสังคมโบราณ และเครื่องประดับหยก เนไฟรท์ (nephrite) วัตถุดิบจากเกาะไต้หวัน

2. กลุ่มหลักฐานจากอินเดีย หลักฐานเหล่านี้บ่งบอกถึงการเข้ามาของอิทธิพล “อินเดีย” ทั้งด้านศาสนา ศิลปกรรม และการค้า ที่สำคัญได้แก่ วัตถุสัญลักษณ์ทางศาสนา เช่น ศรีวิตสะเครื่องหมายมงคลในศาสนาพราหมณ์-พุทธ ตรียัมตะ สัญลักษณ์แทนพระพุทธรูป พระธรรม พระสงฆ์ และเครื่องทองรูปสัตว์/บุคคล ซึ่งเกี่ยวข้องกับแนวคิดจักรพรรดิราช (จักรวรรดิพุทธ-พราหมณ์) เครื่องประดับและลูกปัดจากหินกึ่งรัตนชาติและแก้ว ผลิตทั้งในอินเดีย อาณาจักรโรมัน และในสุวรรณภูมิ แสดงถึงการผสมผสานเทคนิคการทำลูกปัดจากหลายวัฒนธรรม วัตถุทางการค้า เช่น เหรียญอินเดีย ใช้เป็นสื่อกลางการแลกเปลี่ยน และบางครั้งใช้เป็นเครื่องราง เหรียญโรมัน มักมาถึงผ่านพ่อค้าชาวอินเดียหรือตะวันออกเฉียงใต้ เครื่องประดับอินทกาลีโอ อัญมณีแกะสลักลวดลาย ใช้ประดับตราและเครื่องใช้ในชีวิตประจำวัน เช่น ภาชนะดินเผา “รูเลตเต็ด” จากอินเดียใต้ และภาชนะขัดมันสีแดงจากอินเดียเหนือ

3. กลุ่มหลักฐานจากจีน สะท้อนการติดต่อกับจีนในยุคต้น โดยเฉพาะสมัยราชวงศ์ฮั่นที่สำคัญคือ ภาชนะดินเผาสมัยราชวงศ์ฮั่น เนื้อแกร่ง ลายคล้ายผ้าหรือจักสาน มีลายทางเส้นในวงกลม พบที่ เขาสามแก้ว (พิพัฒน์ กระแจะจันทร์, 2566: 3-8) การพบเครื่องปั้นดินเผาจีนในบริเวณนี้ชี้ว่า เขาสามแก้วอาจเป็นเมืองท่าหรือศูนย์กลางแลกเปลี่ยนสินค้าสำคัญของสุวรรณภูมิ

4. กลุ่มหลักฐานทางจารึกที่เป็นตราประทับและลูกปัดหิน ทั้งจากคนอินเดียและชนพื้นเมืองท้องถิ่น ราวพุทธศตวรรษที่ 3-5 พบจารึกที่เป็นตราประทับและลูกปัดหิน ใช้ประทับบนเอกสาร หีบห่อหรือสิ่งของ ระบุชื่อเป็นพ่อค้า เจ้าของสินค้า หรือบุคคลสำคัญ เป็นอักษรพราหมี 11 ขึ้น บริเวณคอคอดกระ (กระบี่-สุราษฎร์ธานี-ชุมพร) และฝั่งอันดามัน (ระนอง) ในพุทธศตวรรษที่ 6-7 พบตราประทับทองคำ “พรหสฺติศรมส นาวิกส” หมายถึงของนายเรือพสุติศรมัน สะท้อนความมั่งคั่งจากการค้าในดินแดน

สุวรรณภูมิ และเหรียญทอง “วิษณุวรมน” (วิษณุวรมัน) ที่เก่าแก่ที่สุดในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ผลิตโดยคนท้องถิ่น บ่งชี้ว่า พื้นที่นี้มีระบบการปกครองแบบกษัตริย์ และมีการผลิตเหรียญกษาปณ์ใช้เอง ซึ่งเป็นเครื่องยืนยันถึงความรุ่งเรืองทางเศรษฐกิจและการเมืองในระดับหนึ่ง (กังวล คัชชีมาและคณะ, 2567: 37-41) หลักฐานบางชิ้นเชื่อมโยงกับยุคพระเจ้าอโศกมหาราชที่ส่งพระสมณทูตมายังสุวรรณภูมิ โดยพบชื่อ “โสณะ” และ “อโศก” ในจารึกอักษรพราหมีในพื้นที่คอคอดกระ เป็นการสอดคล้องกับหลักฐานทางประวัติศาสตร์ที่ระบุว่า พระเจ้าอโศกมหาราชได้ส่งพระสมณทูตคือพระโสณเถระและพระอุตตรเถระมาเผยแผ่พระพุทธศาสนา ณ ดินแดนสุวรรณภูมิ

สรุปได้ว่า หลักฐานทั้ง 4 กลุ่มนี้เมื่อพิจารณาร่วมกัน แสดงให้เห็นว่า ดินแดนสุวรรณภูมิในยุคต้นพุทธกาลเป็นจุดตัดของเครือข่ายการค้าระดับภูมิภาคและโลก คือติดต่อกับชนพื้นเมืองในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (เวียดนาม ไต้หวัน ฟิลิปปินส์) รับอิทธิพลจากอินเดีย ทั้งศาสนา ศิลปกรรม และสินค้า ในราวพุทธศตวรรษที่ 3-7 มีการสลักชื่อบนตราประทับหรือลูกปัด น่าจะใช้เพื่อแสดงเจ้าของสินค้า หรือตราสัญลักษณ์ของพ่อค้า ประทับบนเอกสาร ทียบห่อ หรือสิ่งของ และเชื่อมต่อกับจีน ผ่านเส้นทางการค้าทางทะเล ทั้งหมดนี้ทำให้สุวรรณภูมิกลายเป็น “ทางแยกแห่งอารยธรรม” และเป็นส่วนหนึ่งของระบบการค้าโลกยุคโบราณ

สุวรรณภูมิ ในฐานะหลักฐานด้านวรรณกรรม

วรรณกรรมอินเดีย ซึ่งมีทั้งวรรณกรรมเนื่องในศาสนาต่าง ๆ ทั้งพระพุทธศาสนา โดยเฉพาะจากคัมภีร์ชาดก ศาสนาพราหมณ์ นิยายของศาสนาเชน และวรรณกรรมอื่น ๆ เช่น วรรณกรรมด้านการปกครอง ได้บันทึกเรื่องราวเกี่ยวกับดินแดนสุวรรณภูมิในบริบทที่เคยเป็นศูนย์กลางทางการค้าโบราณ พวกพ่อค้าจากประเทศอินเดียชอบเดินทางไปค้าขายทางทิศตะวันออกและดินแดนเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ โดยนิยมเรียกว่า สุวรรณภูมิและสุวรรณทวีป ซึ่งหมายถึง แผ่นดินแห่งทอง เพื่อแสวงหาโภคทรัพย์ แล้วผจญเรืออัปปางลงกลามมหาสมุทร แสดงว่า สุวรรณภูมินั้นเป็นดินแดนชายฝั่งทะเลที่มีบทบาทสำคัญด้านการค้าขายที่ชาวอินเดียรู้จักกันดี และนิยมเดินทางมาค้าแสวงหาโชคและความร่ำรวย เมืองที่สำคัญในประเทศอินเดีย ที่พ่อค้าอินเดียใช้เป็นจุดออกเดินทางไปค้าขายกับดินแดนสุวรรณภูมิ ได้แก่ เมืองท่าจัมปา ริมแม่น้ำคงคาตอนกลาง แคว้นมคธ (รัฐพิหาร) เมืองท่าตามรติปติ ปากแม่น้ำรูปนารายณ์ รัฐเบงกอลตะวันตก เมืองท่าภูกังจะ รัฐคุชราต ฝั่งตะวันตกของอินเดีย เมืองท่าสุปรากะ ไกล้มุมไบ รัฐมหาราษฏระ ส่วนเมืองท่าในดินแดนสุวรรณภูมิที่กล่าวถึงคือ เมืองตักโกละ (เมืองตรังในปัจจุบัน) ” (พระปิฎกจุฬายีเถระ, 2515: 594)

วรรณกรรมในพระพุทธศาสนา โดยเฉพาะจากคัมภีร์ชาดก เช่น ในมหาชนกชาดก กล่าวถึงพระมหาชนก โอรสของพระเจ้าอริยฐานกแห่งมิลินคร ซึ่งหนีไปอยู่ที่จัมปาศรีกับพระมารดา เมื่อเติบโตขึ้นพระมหาชนกทรงคิดจะทวงราชสมบัติคืนจากอาทิปลงพระชนม์พระบิดา แต่ก่อนอื่นพระองค์ต้องการทรัพย์จำนวนมหาศาลเพื่อเป็นทุนในการกอบกู้บัลลังก์ จึงขอแบ่งทรัพย์สมบัติจากพระมารดาครึ่งหนึ่ง (แก้วมณี แก้วมุกดา และแก้ววิเชียร) เพื่อนำไปค้าขายที่ดินแดนสุวรรณภูมิ แม้ว่าพระมารดาจะทัดทานเพราะการ

เดินทางในมหาสมุทรมียันตรายมาก แต่พระมหาชนกก็ยังยืนยันที่จะเดินทางไป โดยนำทรัพย์ที่ได้มา แลกเปลี่ยนเป็นสินค้าและออกเดินทางไปกับคณะพ่อค้าในที่สุด (ขุ.ชา.อ. (ไทย) 35/54)

วรรณกรรมในศาสนาพราหมณ์ เช่น มหาकाพย์รามายณะเรียกดินแดนตะวันออกเฉียงใต้ว่า สุวรรณทวีป ซึ่งหมายถึง “เกาะทองคำ” ซึ่งอาจหมายถึงกลุ่มเกาะในบริเวณเดียวกันกับสุวรรณภูมิ หรือ สุวรรณภูมิ ซึ่งหมายถึงดินแดนแห่งทอง กล่าวว่า พ่อค้าอินเดียนิยมเดินทางออกมาค้าขายในดินแดน โดยเฉพาะบริเวณเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ตั้งแต่ต้นพุทธกาล และยังเรียกดินแดนบางส่วนว่า “ยวทวีป” (อาจหมายถึงดินแดนที่อุดมสมบูรณ์ มีผู้คนจำนวนมาก เป็นแหล่งค้าข้าวและเครื่องเทศ) โดยระบุว่า สุครีพ ส่งให้ลูกน้องลงตามหานางสีดาในยวทวีป ซึ่งเป็นที่ตั้งของอาณาจักร 7 อาณาจักร ซึ่งอุดมไปด้วยเหมืองทอง และเหมืองเงิน (ผาสุข อินทราวุธ, 2548: 13-14)

นิยายของศาสนาเซน เช่น ในคัมภีร์กัถาโกศ บรรจุเรื่องเล่าของศาสนาเซน ได้เล่าเรื่องของนาย พานิชย์นามว่า นาคทัตตะ ผู้ซึ่งนำขบวนเรือจำนวน 500 ลำ ออกทะเลไปค้าขาย เพื่อแสวงหาโภคทรัพย์ และได้รับการช่วยเหลือจากพระเจ้าสุนทร (ผาสุข อินทราวุธ, 2548: 14)

วรรณกรรมด้านการปกครอง เช่น เกาฏิยอรรถศาสตร์ ซึ่งเป็นตำราว่าด้วยการปกครองบ้านเมือง และหน้าที่ของอำมาตย์ราชสำนัก เกาฏิยะได้กล่าวถึงลักษณะเนื้อไม้ชนิดหนึ่งอครุ หรือไม้กฤษณา ซึ่งเป็นเนื้อหอมมีเนื้อสีเหลืองเป็นมันเยิ้มว่าเป็นไม้ที่ส่งไปจากสุวรรณภูมิ และยังกล่าวถึงถิ่นกำเนิดของไม้กฤษณา ว่ามีอีกหลายแห่ง เช่น เกาะลังกา และประเทศหนึ่งเรียกว่า สุวรรณกุตยะ การที่เกาฏิยะกล่าวถึงสินค้า จากสุวรรณภูมิ แสดงว่ามีการติดต่อค้าขายระหว่างอินเดียและสุวรรณภูมิ ก่อนหน้าที่พระเจ้าอโศกมหาราช จะส่งพระโสณเถระและพระอุตตรเถระออกมาประดิษฐานพระพุทธศาสนา (ผาสุข อินทราวุธ, 2548: 14)

วรรณกรรมลังกา คือคัมภีร์ทีปวงศ์ ที่กล่าวถึงการขยายตัวของพระพุทธศาสนาจากประเทศ อินเดียมายังดินแดนสุวรรณภูมิ ไม่ปรากฏหลักฐานว่าใครเป็นผู้แต่ง ในตอนกลางพุทธศตวรรษที่ 9- ปลาย พุทธศตวรรษที่ 10 จึงได้บันทึกเป็นลายลักษณ์อักษร ในปริจเฉทที่ 8 ว่าด้วยการส่งพระไปประกาศศาสนา ในที่ต่าง ๆ (กรมศิลปากร, 2526: 34) และคัมภีร์มหาวงศ์ ซึ่งแต่งขึ้นโดยพระมหานามเถระและคณะบัณฑิต เมื่อราวพุทธศตวรรษที่ 11 ในบทที่ 12 นานาเทศปสาทะ ความเลื่อมใสของนานาประเทศ (พระมหานามเถระ และคณะบัณฑิต, 2553: 110) วรรณกรรมอินเดียคือคัมภีร์สมันตปาสาทิกา ซึ่งรจนาโดยพระพุทธโฆสะ เมื่อพ.ศ. ใกล้เคียงถึง 1,000 ในตอนว่าด้วยการส่งพระเถระไปประกาศพระศาสนาต่างประเทศ (วิ.มหา.อ. (ไทย) 1/82-89) ซึ่งได้รับอิทธิพลแนวความคิดการขยายตัวของพระพุทธศาสนาจากประเทศอินเดียมายังดินแดน สุวรรณภูมิจากวรรณกรรมลังกา ทั้ง 3 คัมภีร์นั้นไม่ได้ระบุแน่ชัดว่าดินแดนสุวรรณภูมินี้อยู่ที่ใดแน่นอน

ศิลาจารึกของพระเจ้าอโศกมหาราช (พ.ศ. 269-311) ซึ่งระบุเรื่องการส่งธรรมมหาอำมาตย์ไปเผยแผ่ธรรมทั้งในดินแดน คืออินเดียตอนเหนือและใต้ ชายแดนตะวันตกเฉียงเหนือ (กรีก-บัคเตรีย คันธาระ กัมโพชะ) (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), 2552: 148-149) ศรีลังกา และอาณาจักรกรีกในตะวันออก

กลาง แอฟริกาเหนือ และยุโรปใต้ (ซีเรีย อียิปต์ มาซิโดเนีย ไชรีนี เอปรัส) (ผาสุข อินทราวุธ, 2548: 24-25) ก็ไม่ได้กล่าวถึงการส่งพระสมณทูตไปเผยแผ่พระพุทธศาสนาไปยังดินแดนสุวรรณภูมิแต่อย่างใด

ศิลาจารึกของพระเจ้าอโศกมหาราช (พ.ศ. 269-311) กล่าวถึงการส่งธรรมมหาอำมาตย์ หรือคณะทูตเผยแผ่พระพุทธศาสนาไปยังดินแดนต่าง ๆ ภายในอนุทวีปอินเดีย ได้แก่ ภาคเหนือและภาคใต้ ชายแดนตะวันตกเฉียงเหนือ ได้แก่ กรีก-บัคเตรีย คันธาระ กัมโพชะ (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), 2552: 148-149) นอกอนุทวีป ได้แก่ ศรีลังกา และอาณาจักรกรีกในตะวันออกกลาง แอฟริกาเหนือ และยุโรปใต้ เช่น ซีเรีย อียิปต์ มาซิโดเนีย ไชรีนี เอปรัส) (ผาสุข อินทราวุธ, 2548: 24-25) ไม่มีการกล่าวถึง “สุวรรณภูมิ” ในรายชื่อดินแดนที่ปรากฏในจารึก อาจไม่ได้แปลว่า ไม่มีการเผยแผ่ไปยังสุวรรณภูมิเลย แต่เพียงไม่ถูกบันทึกไว้ในจารึกนี้ ศิลาจารึกเป็นหลักฐานร่วมสมัยกับพระเจ้าอโศกมหาราช แต่เน้นเรื่องที่อยู่ในขอบเขตอำนาจรัฐและสัมพันธ์ทางการทูตในสมัยนั้น จึงอาจครอบคลุมเฉพาะดินแดนที่มีความสำคัญเชิงยุทธศาสตร์หรือการเมืองในมุมมองของราชสำนัก เป็นไปได้ว่า สุวรรณภูมิในช่วงนั้นยังอยู่นอกวงการทูตของพระเจ้าอโศกมหาราช แม้จะมีการติดต่อทางการค้าอยู่แล้วก็ตาม ศิลาจารึกไม่ใช่บันทึกประวัติศาสตร์แบบครอบคลุมทุกเหตุการณ์ แต่เป็นเอกสารเชิงนโยบายและประกาศของพระเจ้าอโศกมหาราช การไม่ปรากฏชื่อสุวรรณภูมิในจารึก จึงไม่สามารถยืนยันเชิงลบได้อย่างเด็ดขาดว่า การเผยแผ่ไม่เคยเกิดขึ้น จำเป็นต้องใช้หลักฐานร่วมสมัยอื่น ๆ เช่น โบราณคดี จารึกท้องถิ่น เอกสารต่างชาติ ประกอบ

สรุปได้ว่า วรรณกรรมอินเดีย ได้บันทึกเรื่องราวเกี่ยวกับดินแดนสุวรรณภูมิในบริบทที่เคยเป็นศูนย์กลางทางการค้าโบราณ สุวรรณภูมิเป็นดินแดนชายฝั่งทะเล “แผ่นดินทอง” ที่พ่อค้าอินเดียรู้จักดีเดินทางมาค้าหาทรัพย์ แม้เสี่ยงต่อเรืออัปปาง ศิลาจารึกอโศกไม่กล่าวถึงสุวรรณภูมิ ไม่ได้แปลว่า ไม่มีการเผยแผ่ไปยังสุวรรณภูมิเลย แต่เพียงไม่ถูกบันทึกไว้ในจารึกนี้ อาจเพราะอยู่นอกขอบเขตการทูต เป็นภารกิจของคณะสงฆ์โดยตรง ไม่ใช่ภารกิจในระบบราชการ ถูกนับรวมในภูมิภาคอื่น ๆ ที่กล่าวในจารึก แต่ไม่ได้ระบุชื่อเฉพาะ หรือไม่ตรงกับช่วงเวลาที่ยจารึกบันทึก จำเป็นต้องใช้หลักฐานร่วมสมัยอื่น ๆ เช่น โบราณคดี จารึกท้องถิ่น เอกสารต่างชาติ ประกอบ หลักฐานการเผยแผ่ปรากฏภายหลังในคัมภีร์มหาเวศม์ เช่น พระโศกเถระและพระอุตตรเถระมาเผยแผ่ในสุวรรณภูมิ เป็นไปได้ว่า การเผยแผ่เกิดภายหลังการบันทึกศิลาจารึก หรืออยู่นอกกรอบข้อมูลที่ยจารึกตั้งใจบันทึก

สุวรรณภูมิ ในฐานะเป็นข้อเท็จจริงทางประวัติศาสตร์

สุวรรณภูมิเป็นชื่อที่ปรากฏในคัมภีร์โบราณและวรรณกรรมต่าง ๆ มีความหมายว่า “แผ่นดินทอง” หรือ “ดินแดนแห่งความอุดมสมบูรณ์” คือเป็นดินแดนซึ่งเต็มไปด้วยของดีมีค่าหายาก แหล่งผลิตผลจากป่า และผลิตผลทางการเกษตร (ประทุม ชุมเพ็งพันธุ์, 2546: 94-97) เป็นชื่อที่ใช้เรียกดินแดนในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้มาตั้งแต่สมัยโบราณ และยังเป็นชื่อของท่าอากาศยานสุวรรณภูมิในปัจจุบัน

สุวรรณภูมิไม่ได้เป็นรัฐหรืออาณาจักรในทางการปกครองที่มีกษัตริย์ชนชั้นสูงปกครอง ในความหมายของการเมืองการปกครองแบบที่เข้าใจกันในปัจจุบัน ในภายหลัง ชนชั้นสูงในสุวรรณภูมิได้เลือกรับคติความเชื่อเรื่อง “กษัตริย์” ในฐานะองค์อวตารของพระเป็นเจ้า (เทวราชา) เพื่อเสริมสร้างสถานภาพและอำนาจในการปกครองของตน แต่กลับปฏิเสธระบบบรรณะของศาสนาฮินดู ซึ่งไม่สอดคล้องกับโครงสร้างสังคมและวิถีชีวิตดั้งเดิม การกระทำเช่นนี้ไม่เพียงแต่ทำให้ผู้นำมีอำนาจศักดิ์สิทธิ์ แต่ยังช่วยให้เกิดการผสมผสานทางวัฒนธรรมที่ยั่งยืนและสร้างอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมใหม่ที่เป็นเอกลักษณ์ของภูมิภาคนี้ แต่เป็นชื่อที่ใช้เรียกดินแดนในแถบเอเชียตะวันออกเฉียงใต้โดยรวม โดยเฉพาะบริเวณที่เป็นแผ่นดินใหญ่ แต่ไม่ได้มีขอบเขตที่แน่นอน ชื่อสุวรรณภูมิถูกเรียกโดยคนภายนอก โดยเฉพาะจากอินเดีย และไม่ได้เป็นชื่อที่คนในพื้นที่เรียกชื่อดินแดนของตนเอง

สุวรรณภูมิในแง่ประวัติศาสตร์คือ ชื่อที่ชาวอินเดียและพ่อค้าโบราณใช้เรียกดินแดนเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ที่ร่ำรวยด้วยทองคำและสินค้าอื่น ๆ เป็นคำเรียกเชิงภูมิศาสตร์-เศรษฐกิจ หมายถึงดินแดนแถบเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ที่มีการค้าทองคำ สุวรรณภูมิจึงเป็นศูนย์กลางทางการค้า ที่พวกพ่อค้าชาวอินเดียรู้จักกันดี และนิยมเดินทางไปค้าแสวงหาโชคและความร่ำรวย แต่ไม่ได้ให้ความกระจ่างถึงสถานที่ตั้งของดินแดนนั้น เป็นที่ทราบแต่เพียงว่า เป็นดินแดนที่อยู่ทางตะวันออกของประเทศอินเดียเท่านั้น

สุวรรณภูมิเป็นดินแดนที่พระพุทธศาสนาได้เข้ามาตั้งมั่นนอกประเทศอินเดียเป็นครั้งแรก โดยการนำของพระโสณเถระและพระอุตตรเถระ ซึ่งเกิดขึ้นหลังการทำสังคายนาครั้งที่ 3 ในพุทธศตวรรษ ที่ 3 โดยมีพระโมคคัลลีบุตรติสสเถระเป็นประธาน ภายใต้การอุปถัมภ์ของพระเจ้าอโศกมหาราช เมื่อทำสังคายนาเสร็จแล้ว โดยมีการส่งคณะพระสมณทูตไปประกาศพระพุทธศาสนาในประเทศต่าง ๆ รวม 9 สาย (วิ.มหา.อ. (ไทย) 1/82-89) ซึ่งการส่งคณะพระสมณทูต 9 สาย ไปประกาศพระพุทธศาสนาไม่ได้เป็นสาเหตุโดยตรงที่ทำให้เกิดโลกาภิวัตน์ แต่เป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการที่นำไปสู่โลกาภิวัตน์ทางวัฒนธรรมและการแพร่กระจายของพระพุทธศาสนาไปยังดินแดนต่าง ๆ ในส่วนดินแดนสุวรรณภูมินั้น ทำให้เรียกว่าจากดินแดนของพระพุทธเจ้า คือพุทธภูมิ มาสู่ดินแดนแห่งทองคำ คือ สุวรรณภูมิ อาจมุ่งหมายถึงอิทธิพลของพระพุทธศาสนาได้ประกาศขยายตัวออกจากดินแดนดั้งเดิมของตนเองมาสู่ดินแดนแห่งใหม่ ซึ่งเป็นชุมทางทางวัฒนธรรม (cultural crossroads) ที่มีความเอื้ออาทรพร้อมต้อนรับผู้คน พร้อมรับการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ทำความเข้าใจซึ่งกันและกัน และปรับปรุงอย่างเหมาะสม (สมเจตน์ ทิณพงษ์และคณะ, 2562: 27-40) การเผยแผ่ศาสนาพราหมณ์และพระพุทธศาสนาเข้ามาในดินแดนสุวรรณภูมิเป็นผลจากการค้าและการติดต่อกับอินเดียในเวลาต่อมา ไม่ได้เป็นจุดเริ่มต้นของการเรียกชื่อสุวรรณภูมิแต่อย่างใด

สรุปได้ว่า สุวรรณภูมิเป็นดินแดนแห่งอารยธรรมแห่งหนึ่งของโลกตะวันออก เช่นเดียวกับอารยธรรมจีนโบราณและอินเดียโบราณ เป็นดินแดนโบราณที่มีความสำคัญในฐานะศูนย์กลางการค้าและอารยธรรมในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ โดยเป็นจุดเชื่อมต่อระหว่างโลกตะวันออกและตะวันตก แม้ว่าตำแหน่งที่ตั้งที่แน่นอนของสุวรรณภูมิจะยังเป็นที่ถกเถียง แต่หลักฐานทางโบราณคดีและเอกสารโบราณ

ต่าง ๆ ก็ยืนยันถึงความสำคัญของสุวรรณภูมิในฐานะดินแดนแห่งประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม ที่มีความเอื้ออาทรพร้อมต้อนรับผู้คน พร้อมรับการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และปรับปรุงอย่างเหมาะสม

สุวรรณภูมิ ในฐานะช่องว่างเชิงตีความ

สุวรรณภูมิเป็นชื่อที่มีความหมายหลากหลายและถูกตีความในหลายมิติ ทั้งทางประวัติศาสตร์ ภูมิศาสตร์ วัฒนธรรม และการเมือง สุวรรณภูมิเป็นช่องว่างเชิงตีความ (interpretive gap) หมายถึงว่า ชื่อนี้เปิดโอกาสให้ผู้คน นักวิชาการ และกลุ่มต่าง ๆ สามารถตีความคำนี้ในหลายแบบ ตามวัตถุประสงค์และบริบทของตนเองได้ โดยไม่มีคำตอบที่แน่ชัดหรือเป็นทางการเดียว ตัวอย่างเช่น นักโบราณคดีอาจมองเป็นแหล่งอารยธรรมโบราณ นักภูมิศาสตร์อาจมองเป็นพื้นที่ทางภูมิศาสตร์ นักการเมืองอาจมองเป็นสัญลักษณ์ทางชาติพันธุ์หรือภูมิรัฐศาสตร์

1. ในทางภูมิศาสตร์

“สุวรรณภูมิอยู่ที่ไหน?” โดยเฉพาะตำแหน่งที่ตั้งของสุวรรณภูมิ เมื่อครั้งที่พระเจ้าอโศกมหาราชแห่งราชวงศ์เมารยะของอินเดียได้ทรงส่งพระสมณทูตมาเผยแผ่และประดิษฐานพระพุทธศาสนาเป็นแห่งแรก เป็นหนึ่งในคำถามที่สำคัญที่สุดคำถามหนึ่งของงานโบราณคดี ในประเทศไทยและเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (กังวล คัชชีมาและคณะ, 2567: 15) ถูกตีความว่าเป็นดินแดนหรือพื้นที่ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ซึ่งตำแหน่งที่แท้จริงไม่แน่นอน ยังคงเป็นประเด็นถกเถียง มีการสันนิษฐานหลายแห่ง ทั้งในประเทศไทย (เช่น อุทอง สุพรรณบุรี, นครปฐม) เมียนมา (สะเทิม) รวมถึงคาบสมุทรมาเลย์ การขาดหลักฐานทางโบราณคดีที่สามารถยืนยันได้อย่างชัดเจน ทำให้เรื่องนี้กลายเป็นประเด็นสำคัญที่ต้องตีความและนำเสนอหลักฐานใหม่ ๆ มาสนับสนุนอย่างต่อเนื่อง

2. ในทางการเมือง

“สุวรรณภูมิ” ถูกตีความและถกเถียงกันในหลายแง่มุม โดยเฉพาะเรื่องว่าเป็น ราชอาณาจักร (political entity) หรือแค่ชื่อเรียกดินแดน/ภูมิศาสตร์ ที่ไม่มีสถานะทางการเมืองที่ชัดเจน ทำให้สุวรรณภูมิกลายเป็นพื้นที่ตีความที่เปิดกว้างและยืดหยุ่นตามวัตถุประสงค์ของผู้ใช้ข้อมูลและบริบททางประวัติศาสตร์

มีบางแนวคิดและนักประวัติศาสตร์บางกลุ่มที่มองว่า สุวรรณภูมิเป็นอาณาจักรโบราณหรือรัฐชาติที่มีอำนาจปกครองและอาณาเขต โดยอ้างหลักฐานจากตำนาน โบราณวัตถุ และจารึกบางชิ้นที่บ่งชี้ถึงการปกครอง มีผู้ปกครอง และระบบการจัดการบางอย่าง

อีกมุมมองหนึ่งที่นักวิชาการส่วนใหญ่เห็นตรงกัน คือสุวรรณภูมิเป็นคำเรียกดินแดนกว้าง ๆ ที่ใช้บ่งบอกถึงพื้นที่แถบเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ที่ร่ำรวยด้วยทรัพยากรธรรมชาติ โดยไม่ได้มีสถานะเป็นรัฐชาติหรือมีการปกครองแบบศูนย์กลาง ในมุมมองนี้ สุวรรณภูมิเหมือนเป็น “ภูมิภาคทางภูมิศาสตร์” หรือ “เขตการค้า” ที่เชื่อมโยงผู้คนและวัฒนธรรมผ่านการแลกเปลี่ยนสินค้าทางทะเลและทางบก มากกว่าการรวมตัวกันทางการเมือง หลักฐานโบราณคดีหลายแห่ง เช่น ซากเมืองโบราณ ศูนย์กลางการค้าในเมืองท่าต่าง ๆ

สนับสนุนแนวคิดนี้ว่า สุวรรณภูมิเป็นกลุ่มเมืองท่าหรือเขตเศรษฐกิจมากกว่ารัฐเดี่ยว ข้อมูลทางประวัติศาสตร์และโบราณคดีที่มีอยู่ยังไม่เพียงพอและไม่ชัดเจนพอที่จะยืนยันได้ว่า “สุวรรณภูมิ” คือรัฐชาติที่มีอำนาจปกครองศูนย์กลางหรือไม่

3. ในทางศาสนาและวัฒนธรรม

มีตำนานเล่าว่า พระพุทธเจ้าเสด็จมาโปรดชาวบ้าน และพระโสมเถระกับพระอุตตรเถระได้เดินทางมาเผยแผ่พระศาสนาในพุทธศตวรรษที่ 3 แต่หลักฐานทางประวัติศาสตร์ยืนยันเพียงว่าพระองค์ประทับอยู่ในชมพูทวีป และยังไม่พบหลักฐานโบราณคดีว่า ทรงเสด็จถึงสุวรรณภูมิ เรื่องราวการส่งพระสมณทูตที่เชื่อว่าเกิดในรัชกาลพระเจ้าอโศกมหาราช ปรากฏเฉพาะในคัมภีร์มหาวงศ์ของลังกาที่แต่งขึ้นภายหลัง มิได้อยู่ในจารึกสมัยอโศก ทำให้ตีความได้ว่า อาจเป็นการสร้างขึ้นเพื่อยืนยันความศักดิ์สิทธิ์ของพระศาสนาในภูมิภาคนี้

อย่างไรก็ตาม พระพุทธศาสนาเริ่มแพร่เข้าสู่ภาคเนย์ระหว่างพุทธศตวรรษที่ 3-5 ผ่านการค้าขายและการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมจากอินเดีย ขณะเดียวกัน ความเชื่อพื้นเมืองดั้งเดิม เช่น ลัทธิผี ได้ปะทะสังสรรค์กับพระพุทธศาสนาและพราหมณ์-ฮินดู ก่อนจะประนีประนอมจนเกิดระบบความเชื่อและพิธีกรรมแบบเฉพาะ ที่บางงานวิชาการเรียกว่า “ศาสนาสุวรรณภูมิ” หรือ “ศาสนาแบบไทย”

4. ในทางความเชื่อร่วมสมัย

แม้ชื่อ “สุวรรณภูมิ” จะถูกนำมาใช้ในบริบททันสมัย เช่น สนามบินนานาชาติสุวรรณภูมิ ที่เป็นประตูสู่โลกสากลและตัวแทนของความเจริญก้าวหน้า ชื่อนี้ยังคงสะท้อนถึงความภาคภูมิใจในรากเหง้าวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ของพื้นที่ที่มีความเชื่อมโยงกับอดีตอันรุ่งเรืองของ “แผ่นดินทอง” ดังนั้น “สุวรรณภูมิ” ในความหมายร่วมสมัย จึงเป็นทั้งเครื่องหมายของการพัฒนาและการสืบทอดวัฒนธรรม ทำให้ตีความได้ว่า แม้พื้นที่จะมีการพัฒนาอย่างรวดเร็ว เช่น การสร้างสนามบินและเขตเมือง แต่ความเชื่อเรื่องเจ้าที่เจ้าทาง วิญญาณ และสิ่งศักดิ์สิทธิ์ยังคงมีบทบาทสำคัญในวิถีชีวิตคนท้องถิ่น ตัวอย่างเช่น หนองงูเห่า ซึ่งเชื่อว่าเป็นที่สิงสถิตของเจ้าที่เจ้าทาง เป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ที่ชาวบ้านให้ความเคารพนับถือ และเชื่อว่า คอยดูแลปกป้องพื้นที่ ความเชื่อนี้แสดงถึงการผสมผสานระหว่างความศรัทธาแบบดั้งเดิมกับการใช้ชีวิตในยุคสมัยใหม่

5. ในเชิงสัญลักษณ์

สุวรรณภูมิ แปลว่า “แผ่นดินทอง” จึงเป็นสัญลักษณ์ของความมั่งคั่ง ความเจริญรุ่งเรือง และความหวัง แต่ความหมายนี้ก็ยังเปิดให้ตีความได้หลากหลายตามบริบท คำนี้อาจสื่อถึงความอุดมสมบูรณ์ของธรรมชาติ แหล่งทรัพยากรที่มากมาย ไม่ว่าจะเป็นแร่ธาตุ ทองคำ หรือทรัพยากรธรรมชาติอื่น ๆ ที่ทำให้ดินแดนนั้นเป็นศูนย์กลางการค้าและการเจริญรุ่งเรืองในอดีต ยังสื่อถึงพื้นที่ที่เป็นจุดศูนย์กลางของวัฒนธรรม ความรู้ และการติดต่อระหว่างผู้คนจากหลากหลายเชื้อชาติและอารยธรรม ถูกใช้เป็นสัญลักษณ์ของ “แผ่นดินที่ควรค่าแก่การรักษาและปกป้อง” เป็นความหวังของความเจริญรุ่งเรืองและความมั่นคงของ

ชาติ เป็นที่มาของความภูมิใจในความเป็นแผ่นดินและวัฒนธรรมของตนเอง และอาจถูกตีความเป็นสัญลักษณ์ของดินแดนศักดิ์สิทธิ์ ความสงบสุข และความสมบูรณ์แบบในด้านจิตใจ

สรุปได้ว่า สุวรรณภูมิเป็นช่องว่างเชิงตีความ (Interpretive Gap) ซึ่งเปิดโอกาสให้ผู้คน นักวิชาการ และกลุ่มต่าง ๆ สามารถตีความคำนี้ในหลายแบบ ตามวัตถุประสงค์และบริบทของตนเองได้ ได้แก่ ตำแหน่งที่ตั้งของสุวรรณภูมิ เป็นรัฐชาติ (Political Entity) หรือแค่ชื่อเรียกดินแดน/ภูมิศาสตร์ พระพุทธเจ้าเสด็จมาโปรดชาวบ้านและพระอรหันต์สาวกคือพระโสมเถระและพระอุตตรเถระมาเผยแผ่ธรรมในพุทธศตวรรษที่ 3 ณ ดินแดนสุวรรณภูมิ ความเชื่อเรื่องเจ้าที่เจ้าทาง วิญญาณ และสิ่งศักดิ์สิทธิ์ สุวรรณภูมิในฐานะเป็นสัญลักษณ์ต่าง ๆ เป็นโอกาสและความท้าทายในการตีความชื่อสุวรรณภูมินี้ของคนในยุคร่วมสมัยเป็นอย่างมาก

องค์ความรู้ใหม่

จากการศึกษาและตีความ “สุวรรณภูมิ” นี้ ได้พัฒนาเป็น “โมเดลการตีความสุวรรณภูมิแบบบูรณาการ 5 มิติ (SIM-5D)” (Suvarnabhumi Integrated Civilization Model-SIM-5D) เพื่ออธิบายสุวรรณภูมิในฐานะภูมิอารยธรรมเครือข่ายของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ โดยบูรณาการตำนาน หลักฐานโบราณคดี วรรณกรรม ข้อเท็จจริงทางประวัติศาสตร์ และช่องว่างเชิงตีความเข้าด้วยกัน โมเดลนี้แสดงให้เห็นว่า สุวรรณภูมิไม่ใช่อาณาจักร หากแต่เป็นพื้นที่อารยธรรมที่ถูกสร้างความหมายผ่านการค้า ศาสนา และอัตลักษณ์ร่วมของภูมิภาค

บทสรุป

คำว่า “สุวรรณภูมิ” (Suvarnabhumi) ไม่ได้หมายถึงอาณาจักรหรือรัฐที่มีขอบเขตชัดเจน แต่หมายถึง “ยุคสมัย” หรือ “ภูมิอารยธรรม” ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ที่รุ่งเรืองจากการเป็นศูนย์กลางการค้าทางทะเลระหว่างอินเดียกับจีน ในเชิงประวัติศาสตร์และโบราณคดี สุวรรณภูมิคือช่วงเวลา que เอเชียตะวันออกเฉียงใต้เริ่มติดต่อค้าขายและรับอิทธิพลทางวัฒนธรรมจากอินเดียและจีนอย่างชัดเจนตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ 3-9 โดยหลักฐานทางโบราณคดี เช่น เครื่องปั้นดินเผา ลูกปัด และจารึกอักษรพราหฺมีที่พบในพื้นที่เมืองท่าโบราณอย่างเขาสามแก้วและคลองท่อม ยืนยันว่า ภูมิภาคนี้เคยเป็นจุดเชื่อมต่อการค้าระดับโลกในยุคโบราณ ในเชิงตำนานและศาสนา คำว่า “สุวรรณภูมิ” ที่แปลว่า “แผ่นดินทอง” ปรากฏในคัมภีร์ทางศาสนา เช่น มหาวงศ์ และทีปวงศ์ เพื่อสร้างความศักดิ์สิทธิ์และเชื่อมโยงภูมิภาคนี้เข้ากับประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนา โดยเชื่อว่า พระเจ้าอโศกมหาราชได้ส่งพระสมณทูตคือ พระโสมเถระและพระอุตตรเถระมาเผยแผ่ศาสนาในดินแดนนี้ ทำให้สุวรรณภูมิกลายเป็นดินแดนศักดิ์สิทธิ์ที่เทียบเท่ากับชมพูทวีป ในเชิงภูมิศาสตร์ ชื่อสุวรรณภูมิเป็นคำเรียกที่ชาวอินเดียและนักเดินทางโบราณใช้เรียกภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียง

เฉียงใต้โดยรวม ซึ่งเป็นพื้นที่ที่อุดมสมบูรณ์ไปด้วยทรัพยากรมีค่า เช่น ทองคำ เครื่องเทศ และของป่า แม้จะ
ไม่มีการระบุตำแหน่งที่แน่นอน แต่ก็เป็นที่รู้จักว่าเป็นดินแดนที่อยู่ทางตะวันออกของอินเดีย

สุวรรณภูมิเป็นแนวคิดที่เปิดกว้างและยืดหยุ่น ทำให้สามารถตีความได้หลากหลายตามบริบท ดังนี้
ตำแหน่งที่ตั้ง: ไม่มีข้อสรุปที่ชัดเจนว่าสุวรรณภูมิคือพื้นที่ใด มีการสันนิษฐานหลายแห่งทั้งในประเทศไทย
(เช่น นครปฐม) และเมียนมา (สะเทิม) สถานะทางการเมือง: ยังคงเป็นที่ถกเถียงว่าสุวรรณภูมิเป็นรัฐชาติ ที่
มีผู้ปกครองชัดเจน หรือเป็นเพียงเครือข่ายเมืองท่า ที่เชื่อมโยงกันอย่างหลวม ๆ สัญลักษณ์สมัยใหม่: ชื่อ
สุวรรณภูมิถูกนำมาใช้ในยุคปัจจุบันเพื่อเป็นสัญลักษณ์ของความภาคภูมิใจในรากเหง้าทางวัฒนธรรมและ
ประวัติศาสตร์ที่รุ่งเรือง เช่น การตั้งชื่อสนามบินนานาชาติสุวรรณภูมิ ซึ่งเป็นประตูสู่โลกของประเทศ มรดก
ร่วม: การทำความเข้าใจ “สุวรรณภูมิ” ในฐานะมรดกร่วมทางวัฒนธรรมของภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียง
ใต้ จะช่วยส่งเสริมความร่วมมือและการศึกษาประวัติศาสตร์ร่วมกันอย่างสร้างสรรค์ โดยไม่ต้องแข่งขันกัน
เพื่ออ้างสิทธิ์ความเป็นเจ้าของแต่เพียงผู้เดียว

โดยรวมแล้ว “สุวรรณภูมิ” เป็นทั้งตำนานที่ปรากฏในคัมภีร์ทางศาสนาและวรรณกรรมโบราณ
ข้อเท็จจริงที่มีหลักฐานทางโบราณคดีรองรับว่าเคยเป็นศูนย์กลางการค้าสำคัญ และช่องว่างเชิงตีความที่
เปิดโอกาสให้ผู้คนในยุคปัจจุบันสามารถทำความเข้าใจและให้ความหมายใหม่ ๆ แก่ “แผ่นดินทอง” แห่งนี้
ได้อย่างไม่สิ้นสุด

เอกสารอ้างอิง

กรมศิลปากร. (2526). *พระคัมภีร์ที่ปวงศ.* กรมศิลปากร.

กังวล คัชชีมาและคณะ. (2567). *ประวัติศาสตร์สุวรรณภูมิพลิกโฉมประวัติศาสตร์ประเทศไทย*. สถาบัน
สุวรรณภูมิศึกษา.

ประทุม ชุมเพ็งพันธุ์. (2546). *สุวรรณภูมิ ดินแดนทองแห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้*. สำนักพิมพ์สุวีริยาสาส์น.

ผาสุข อินทรารุธ. (2548). *สุวรรณภูมิจากหลักฐานโบราณคดี*. มหาวิทยาลัยศิลปากร.

พระธรรมปิฎก (ประยุทธ์ ปยุตโต). (2540). *พระพุทธศาสนาในเอเชีย*. ธรรมสภา.

พระปิฎกจุฬารักษ์เถระ. (2515). *มิลินทปัญหา*. โรงพิมพ์มหาจุฬาราชวิทยาลัย.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต). (2552). *จารึกอโศก*. สำนักพิมพ์พลีธัมม.

พระมหานามเถระ และคณะบัณฑิต. (2553). *คัมภีร์มหาวงศ์ ภาค 1* แปลโดยผู้ช่วยศาสตราจารย์สุเทพ
พรหมเลิศ. มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พิพัฒน์ กระแจะจันทร์. (2567). *สุวรรณภูมิฉบับย่อเน้นประเทศไทย (A Brief History of Suvarnabhumi
in Thailand)*. สุวรรณภูมิเพื่อการศึกษา.

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. โรงพิมพ์
มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2552). *อรรถกถาภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- ศรีศักดิ์ วลัฒมและวลัยลักษณ์ ทรงศิริ. (2566). *ข้ามคาบสมุทรในห้วงแห่งสุวรรณภูมิ*. มูลนิธิเล็ก-ประไพ วิริยะพันธุ์.
- สมเจตน์ ทินพงษ์และคณะ. (2562). *สุวรรณภูมิ ภูมิอารยธรรมเชื่อมโยงโลก*. กระทรวงวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี.
- สยาม ภัทรานุประวัติ และนาวัน โปษกรณัญ. (2563). นิทานสันสกฤตที่อ้างอิงถึงเรื่องสุวรรณภูมิ. *วารสารศิลปศาสตร์*, 20(2), 56.